

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Column: Een briefje en een camouflagejas

Auteur: Karen Tessel

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 40.3, pp. 207-210.

© 2018 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

COLUMN

Een briefje en een camouflagejas

Karen Tessel

Op 10 juli 1943 laat de 19-jarige Ernst Sillem op het treinstation van Utrecht een briefje vallen.

Vinder!! Wil zo goed zijn deze brief te zenden naar Bussum Koninginneweg 2.

Lieve Vader, Zit in trein in Utrecht, zojuist van Amersfoort gekomen Vermoedelijk gaan we naar Natzweiler in de Elzas (...) Veel liefs aan allen, houdt goeden moed Stevige hand van E.

Ernst was student aan de Koloniale Landbouwschool in Deventer toen hij eind augustus 1942 een poging deed om met zijn vriend Jaap van Mesdag per vouwkano naar Engeland te varen. Vanuit daar wilden zij tegen de Duitsers vechten. De jongens waren op zee opgepakt. Sindsdien had Ernst gevangen gezeten in de kampen Amersfoort en Vught. Nu is de bestemming ongewis. Ergens weet hij een stuk papier en potlood vandaan te halen om zijn familie in ieder geval iets te laten weten.

Een spoorwegmedewerker levert het briefje af bij de familie van Ernst. De ontreddering is daar compleet. Zus Agnes schrijft in haar dagboek hoe ellendig ze zich voelt. Het briefje zou het laatste levensteken zijn dat de familie tot de bevrijding van Ernst eind april 1945 krijgt. Hij behoort tot de categorie 'Nacht und Nebel' gevangenen. Geen spoor mag van hen achterblijven, zij moeten verdwijnen in nacht en nevel, vooral om de achterblijvers en daarmee de bevolking als geheel af te schrikken. Als familie en vrienden niet weten waar iemand is gebleven en of iemand nog leeft, is dit een extra kwelling.

72 jaar later leg ik het briefje in een vitrine. Een onooglijk A5-je. Scheuren, vouwen en ezelsoren heeft het. Je moet je best doen het te lezen. Het dagboek van Agnes staat ernaast. De inmiddels 91-jarige Ernst vertelt er in een filmfragment bij dat hij, ondanks alle verschrikkingen in de concentratiekampen Natzweiler en Dachau, hoop wist te houden. Hij is een van de laatst nog levende, Nederlandse, oud-politieke gevangenen en is een van de hoofdpersonen in de tentoonstelling *Geen nummers maar Namen*.

Als je persoonlijke objecten en documenten kunt laten spreken vanuit de verhalen die erbij horen, kan je universele thema's dichtbij brengen, en begrijpelijk en invoelbaar maken. Omdat deze bronnen zo krachtig zijn, laat ik ze graag zien in tentoonstellingen.

Ook zoek ik altijd naar de relevantie van historische verhalen voor het heden. In de voorbereidingen voor dezelfde tentoonstelling zoek ik daarom naar parallellen tussen politieke gevangenschap toen en nu. Geen platte 'Dat Nooit Weer' lessen, die zo sterk aan de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog kleven, maar sterke analogieën die bezoekers aan het denken zetten.

Ik kom op het spoor van de Eritrese Aster Fissehatsion. Zij heeft in de onafhankelijkheidsoorlog tegen Ethiopië (1961-1991) meegevochten en bekleedde in het jonge, onafhankelijke Eritrea in de jaren negentig hoge functies. Toen president Isaias Afewerki zich steeds meer als dictator ontpopte, andere politieke partijen dan de zijne verbood en een nieuwe grondwet weigerde in te voeren, schreef Aster in mei 2001 met veertien anderen een open brief aan de president. Ze riepen op tot een democratische dialoog.

De president liet Aster en andere ondertekenaars oppakken en beschuldigde hen van 'het plegen van misdaden tegen de staatsveiligheid'. Aster werd thuis weggehaald terwijl haar zoon Ibrahim van 15 machteloos toekiek. Van Aster en haar medeondertekenaars ontbreekt sindsdien ieder spoor.

Karen Tessel
Foto: Marijn Soeters

Asters zoon Ibrahim besloot te vluchten. Hij werd in Eritrea als verrader behandeld en zag geen toekomst in de verstikkende dictatuur. Via Soedan en Kenia kwam hij uiteindelijk in Nederland terecht. In zijn hart en gedachten is zijn moeder springlevend. Hij denkt vol trots aan haar. Tegelijk vreet de onzekerheid en onmacht over haar lot aan hem.

In de tentoonstelling kan ik Asters camouflagejas tonen. Ze heeft hem veel gedragen. Twee jaar na haar verdwijning heeft de familie haar huis leeggehaald en sindsdien worden Asters spullen bewaard door haar moeder, die blijft hopen dat haar dochter ooit terugkeert. Voor de tentoonstelling heeft Asters familie de jas niet zonder risico, via tussenpersonen in Atlanta en Londen, naar Amsterdam laten reizen. De camouflagejas van Aster, de vrouw die om politieke redenen in nacht en nevel verdween, maakt haar afwezigheid en het verdriet van Ibrahim en de rest van de familie tastbaar.

Karen Tessel studeerde geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en was redacteur van *Skript* van 2007 tot 2009. Ze werkt als museaal

tentoonstellingsmaker en ontwikkelde onder andere Verzetmuseum Junior (2013), de meermaals bekroonde tentoonstelling over de Tweede Wereldoorlog voor kinderen in Verzetmuseum Amsterdam.